

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Kamila Novotná
Tematická oblast:	Latinská gramatika: Lexikologie a lexikum
Název DUMu:	IV. Předpony s hláskovými změnami
Kód:	VY_32_INOVACE_LA.2.04
Datum:	15.2.2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	Předpony – připodobňování – asimilace – oslabování - zúžení
Anotace:	Tento dokument je metodikou a pracovním listem, který slouží k prohlubování znalostí o strukturách slov. Je průpravou pro složitější rozpoznávání významu latinských slov a slov z latiny přejímaných do češtiny a dalších jazyků.

Obtížnost: ***** (z možných *****)

Časová náročnost: 1 a půl vyučovací hodiny

IV. Předpony s hláskovými změnami

Při použití původních předložek ve funkci předpon docházelo na švu nově vzniklé předpony a slovního základu nejčastěji ke dvěma hláskovým změnám:

- a) **Připodobňování neboli asimilaci** – setkají-li se dvě nesnadno vyslovitelné souhlásky, dochází zpravidla k připodobnění první souhlásky (v předponě) té druhé (v základu slova):

Př.: *ad + pono => appono = přikládám*

ad + traho => attraho = přitahuji

ad + commodus => accomo(da)tus = přizpůsobený, > akomodace (oka)

ad + locutio => allocutio – oslovení, alokuce = oslovení i proslov

sub + cedo => succedo = podstupuji, daří se mi

sub + pleo => suppleo = doplňuji (zpod), > suplování

Předponové d- se nikdy v latině (a též v italštině na rozdíl od španělštiny) neztratí! Jen se změní v jinou souhlásku tak, aby se slovo snáze vyslovovalo. Stojí za to zkusit si výslovnost příkladů hlasitě, ústa se do značné míry nastavují sama. Zjistíte-li, že vám -d- v nějaké předponě chybí a je tam jen -a-, nejedná se o předponu ad- ale o předponu ab-, viz dále (či o řecký zápor, viz II.)

Naproti tomu předponové x- a b- z původních předložek ex, ab a dosud neuvedené předložky/předpony ob- (s významem *před, pro*) se často ztrácejí.

ob + fero => offero = nesu před, nabízím, > ofěra (hostie?)

e(x) + dico => edico = vyhlašuji, > edikt

- b) **Oslabování/zúžení** – jakákoli první samohláska slovního základu nebo dvojhlaska ae se oslabí/ zúží na **i**. Samohláska **a** se také může změnit na **e**.

Př.: *ad + ago => adigo = přihánět*

ad + iacio => adicio = přihazovat, > adjektivum

a + b) Obě změny se mohou současně kombinovat.

ex + facio => efficio, efficere, effeci, efectum = vykonávat, způsobovat, > efekt

ad + facio => afficio = opatřovat, působit, účinkovat, > afekt

- c) Příklady s více změnami a různorodé:

trans + do => trado = předávám, > tradice

cum + pono => compono = skládám, > kompozice

cum + laudo => collaudo = schvaluji >kolaudace

ab + s + traho=> abstraho = odtahuji, oddaluji, (zevšeobecňuji) > abstrakt

Cvičení ad IV:

1. Z jakých předložek a slovních základů vznikly a co mohou znamenat?

- a) Ap(p)arát, ar(r)ogantní, ap(p)robace, supplet, okazionální, opportunismus, irrelevantní*.
- b) prohibice, ad(d)itivum, subjekt, efekt
- a + b) ag(g)rese,
- c) konjunktiv, kontinent, kontrakt, abstrakce, konfident, kooperace, trajekt, komise, okluze, korespondence,

2. Dešifruj základní slovesa:

Poznámka: lze též vybírat z „databanky“ základových sloves uvedených česky níže:

Dedukce, dedikace, komparace, depozitář, konsekvence, kolaborant, kontingent, koedukace, imperator, desperát, konvence.

[Rozkazovat, napínat, držet, vést, přicházet, připravovat, pokládat, vychovávat, doufat, následovat, pracovat, věnovat]

3. Pokus se vymyslet pomocí předpon slovesa odvozená od „esse“ i s českými výrazy:

4. Jakou předložku najdeš v těchto slovech a co mohou tato slova znamenat? [1 distraktor]

Prolongatio, aspiratio, inductio, adiectivum, adverbium, immitatio, attributum, delegatus, invocatio, imperfectio, tractor.

5. Popiš změny:

konfekce

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech středních škol. Jakékoli další využití podléhá autorskému zákonu.

BIBLIOGRAFIE

Holub, J. – Lye, S. Stručný etymologický slovník jazyka českého. Praha 1967.

Lindauer, J. Lateinische Wortkunde. Bamberg 1978. ISBN 3 7661 5636 5.

Mader, M. Lateinische Wortkunde für Alt- und Neusprachler. Stuttgart 2000. ISBN 3-17-015261-0.

Pražák, J. M. – Novotný, Fr. Latinsko-český slovník. Praha 1955.

Pražák, J. M. – Novotný, Fr. Latinsko-český slovník. Praha 1955.

Quitt, Z. – Kucharský, P. – dědicové. Česko-latinský slovník. Příloha. Praha 1993. ISBN 80-04-26466-2.

Novotný, F. *Historická mluvnice latinského jazyka*. Praha 1955. Nakladatelství československé akademie věd, sv.2.

Novotný, F. 1992. *Základní latinská mluvnice*. 2. vyd., v nakl. H. Jinočany: H, ISBN 80-854-6791-7.